

*Грібов Михайло Леонідович,
доцент кафедри оперативно-пошукової роботи та документування
факультету підготовки фахівців для спеціальних підрозділів
Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СУБ'ЄКТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Прийняття у 2012 нового КПК України зумовило виникнення низки проблем, що не знайшли вирішення до теперішнього часу. Це зокрема ліквідація інституту оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства, невиправданого звуження повноважень оперативних підрозділів з розкриття злочинів, надмірного їх навантаження проведенням слідчих (розшукових) дій (СРД), а як наслідок - до безініціативності, формалізації роботи значного зниження її ефективності. Усе це є наслідком непослідовного ставлення законодавця до проведення реформування правового регулювання діяльності органів кримінальної юстиції. Запроваджуючи зарубіжний досвід регламентації кримінального процесу він радикально перебудував структуру досудового розслідування за західними зразками, а інститут ОРД, що функціонував з радянських часів, залишив майже без змін (за винятком доповнень у вигляді посилань на норми нового КПК).

Усе це стало причиною жорсткої критики з боку науковців та практичних працівників. Але при цьому концептуальні підходи до вирішення проблеми, здебільшого, залишились не змінними. Зокрема непоодинокими є пропозиції розширити компетенції оперативних підрозділів в межах досудового розслідування. Проведені нами дослідження засвідчують, що

такий шлях реформування кримінального процесуального законодавства може призвести до виникнення інших проблем, пов'язаних з обмеженням компетенції слідчого, який має виступати головним суб'єктом прийняття організаційних, тактичних та процесуальних рішень під час досудового розслідування. Те що сьогодні слідчі, здебільшого, погано обізнані з формами та методами негласної роботи й не мають відповідного досвіду не повинно ставити під сумнів їх процесуальну компетенцію. Ця проблема вирішується через якісно нову підготовку кадрів для органів досудового розслідування та набуття відповідного досвіду слідчими, що вже працюють. Вирішення ж проблеми ефективного використання потенціалу працівників оперативних підрозділів полягає у зміні концептуальних підходів до визначення повноважень суб'єктів ОРД й органів досудового розслідування.

Такі підходи законодавець продемонстрував запровадивши у КПК України зміни, якими одночасно відніс підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро (НАБ) до органів досудового розслідування (ст. 38) та до оперативних підрозділів (ст. 41). При цьому на відміну від інших оперативних підрозділів їм надано право здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Можливість одного і того ж структурного утворення одночасно попереджати й в'являти злочини, розслідувати їх та здійснювати оперативно-розшукове забезпечення доказування є позитивним зрушенням та продовжує запроваджену законодавцем тенденцію зближення ОРД та кримінального процесу. Їх розмежування повинно мати суто організаційний а не юридичний характер. Працівники відповідного підрозділу правоохоронного органу повинні мати рівні повноваження як в ОРД так і в кримінальному процесі і лише за своїми функційними обов'язками, що закріплені внутрішніми наказами та інструкціями мають розмежовуватися на тих хто здійснює ОРД і тих, хто веде кримінальний процес. Тому, віддаючи належне позитивним зрушенням у законодавчому регулюванні кримінального процесу не можна не відмітити непослідовності законодавця, який розповсюдив корисні новації лише на один з правоохоронних органів держави.

Слушним є те, що законодавець не наділив повноваженням органу досудового розслідування та не надав право самостійної ініціативи проведення слідчих дій оперативно-технічним підрозділам. Ці підрозділи спеціалізуються на проведенні конкретних оперативно-розшукових заходів (ОРЗ) та аналогічних за змістом негласних СРД.

Отже доцільно визначити у КПК України оперативні підрозділи як суб'єкти, які відповідно до законодавства України уповноважені на проведення ОРД та функціонують у складі правоохоронних органів, визначених у ст. 38 КПК України. Ці підрозділи поділяються на слідчо-оперативні (діють у складі органів досудового розслідування) та спеціалізовані негласні (діють у складі правоохоронного органу до якого

належить орган досудового розслідування, спеціалізуються на проведенні конкретних негласних СРД та аналогічних ОРЗ). Оперативні підрозділи зобов'язані проводити негласні СРД за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Працівники слідчо-оперативного підрозділу мають повноваження слідчого: у разі самостійного виявлення ними в процесі ОРД обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (в частині внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, початку розслідування та проведення СРД у невідкладному порядку); у разі виконання доручень слідчого прокурора на проведення СРД, зокрема негласних; в частині оформлення доручень на проведення негласних СРД спеціалізованим негласним підрозділом. Працівники слідчо-оперативного підрозділу уповноважені здійснювати процесуальні дії та ОРЗ не пов'язані із втручанням у приватне спілкування у кримінальному провадженні за власною ініціативою (за погодженням зі слідчим, якому доручено проведення досудового розслідування) або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Працівники спеціалізованого негласного оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.